

## Islám českýma očima I

### Úvod

V této studii se pokusím krátce vyličit, jak se u nás vyvíjely pohledy na islám, jednak v obecném vnímání, jednak ve snahách intelektuálů a odborně kvalifikovaných akademiků o pochopení a co nejpřesnější kritický výklad tohoto významného světového náboženství a ideového principu sociálních a politických společenství. Důraz je zřetelně položen na moderní dobu, tedy na panující názory a úsilí o šíření a prohlubování pravdivého poznání v naší společenské realitě, školství, náboženském životě a vědeckých humanitních oborech od 20. století po diskuse a rozpory dneška. Naším cílem je ukázat současný stav naší islamistiky – či v češtině novějším, vůči nedorozumění odolnějším termínem islamologie – rozrůstající se do řady odborných specializací, výzkumných kombinací se souvisejícími obory i různých aplikací zjišťovaných v praktickém životě. Je namístě upozornit, že nedokážeme zachytit plnou šíři fenoménu živého, vyvíjejícího se islámu v dnešní Evropě a také mu v našem, podstatně skrovnějším českém přehledu zůstaneme nepochybně ledacos dlužni. Omlouvám se za opomenutí některých osobností a myšlenek.

Pro obecný přehled tematiky islámu v dějinách a reflexích české společnosti máme dnes k dispozici zdařilé souborné dílo autorů Miloše Mendela, Bronislava Ostránského a Tomáše Rataje *Islám v srdci Evropy* (Praha: Academia, 2007). Čeští orientalisté se již dříve snažili zaznamenávat bibliografii svých oborů, v jejich hlavním publikačním médiu, jímž se od roku 1929 stal časopis *Archiv Orientální*, vyšly a dodnes příležitostně vycházejí různě koncipované přehledy, případně hodnocení islamologických studií našich autorů. Jako velmi užitečný se prokázal objemný biografický slovník *Kdo byl kdo - Čeští a slovenští orientalisté, afrikanisté a iberoamerikanisté*, který zpracoval kolektiv autorů působících převážně na Orientálním ústavu ČSAV (Praha: Libri, 1999), s výbornou úvodní studií íránisty Jiřího Bečky a indologa Miloslava Krásy *Poznávání a studium Orientu v českých zemích*. Jeho jednotlivá, abecedně seřazená hesla podávají přehledně utříděné informace o díle autorů, mezi nimiž nalezneme nemalý počet těch, kteří se zabývali jazyky a kulturami národů muslimských zemí, případně přímo jejich vírou, tj. islámem a jeho odrazem v jejich životním díle. V posledních dvou dekadách se islámská tematika – stejně jako v jiných oborech – přenesla stoupající měrou do kyberprostoru. Také bibliografické přehledy a důrazy se dnes uplatňují nejvýrazněji ve vhodných internetových kontextech. České islamologické práce si kvalifikované okruhy zájemců najdou nejspíše v širších bibliografických souborech vedle nejvýznačnější literatury k danému tématu v angličtině, popřípadě němčině nebo francouzštině. V bibliografiích určených primárně studentům je ovšem věnována zvláštní pozornost dílům významných cizích islamologů v českém překladu, pokud je k dispozici. Tak se jako zdroj informací o islámu pro naše vysoké školy uplatní např. Gilles Kepel nebo Carole Hillenbrandová (Praha: Paseka, 2017). Podobná krátká doporučení k další četbě doprovázejí u nás i vlastní přehledová díla; jako příklad uvedu knížku Pavla Hoška *Islám jako výzva pro křesťany* (Praha: Návrat domů, 2016).

Jiným typem krátké úvodové práce může být rozhovor. Uvedu zde svůj, který se mnou vedl Daniel Křížek a byl publikován v plzeňských *Actech* v roce 2016 (Acta Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni 3/2016, s. 103–112). Tato nynější studie svým způsobem v aktualizované a širší podobě navazuje na tento rozhovor

## Z doby předmoderní

Nejstarší, poměrně vlídné zmínky o muslimech, označovaných podle své údajné praměti Hagar jako „hagarění“, najdeme ve staroslověnské legendě o životě věrozvěsta sv. Konstantina/Cyrila, který se s nimi v mládí setkal jako s konkurenty v misijním působení. Z muslimské strany najdeme drobné zmínky o naší zemi, konkrétně i o knížeti Václavovi, v údajích ze světové periferie, které sepsal v 10. století al-Mas'údí, orientalisty přezdívaný „Hérodotos Arabů“, ve své polyhistorii, přeložené u nás Ivanem Hrbkem *Rýžovitě zlata a doly drahokamů* (Praha: Odeon, 1983). Přímý kontakt s naší zemí pak dokládá zpráva Ibráhíma Ibn Ja'qúb, dochovaná citacemi v několika zlomcích v arabských geografických dílech z 11.–15. století. Učený kupec a patrně i diplomat z židovské rodiny, možná konvertita, z Tortosy v muslimské Andalusii navštívil Prahu za vlády knížete Boleslava (nejspíše r. 965–71) a zanechal nám stručný popis města s několika zajímavými detaily. O této obecně nejstarší zprávě o Praze se u nás učí žáci v dějepise, zmínil se o ní egyptský prezident Mubárak při oficiální návštěvě na pražské radnici (1994) a vzbuzuje trvalý zájem našich i dalších evropských orientalistů. U nás Ibráhímova zpráva inspirovala mezinárodní kolokvium v dubnu 1994, jehož materiály vydal Orientální ústav o dva roky později ve sborníku *Ibrahim ibn Ya'qub at-Turtushi: Christianity, Islam and Judaism Meet in East-Central Europe c. 800–1300* (Praha: Orientální ústav AV ČR, 1996). Sborník editovali Petr Charvát a Jiří Prosecký. Vymezení středověkého období je patrně dílem archeologa Charváta, který se v oné době pouštěl do více-  
rých, někdy spekulativních úvah o přítomnosti a kulturním vlivu lidí z Blízkého východu na našem území (Petr Charvát, *Slyšte volání muezzinovo. České země a arabský svět ve starším středověku [do roku 1300]*, Plzeň: ZČU, 2010). V současnosti oživený zájem o Ibráhímovu cestu probudily polské studie věnované dílu orientalisty Tadeusze Kowalského, který se podobně jako u nás Ivan Hrbek věnoval tématu arabských pramenů o středověkých slovanských zemích.

K tématu patří také studium abbásovských, bújovských a sámánovských mincí nalezených na našem a blízkých územích (připomeňme práce Jarmily Štěpkové; donedávna se pak orientální numismatikou zabýval Vlastimil Novák), zprávy o slovanských otrocích, o křížových taženích (přemyslovský kníže a pozdější král Vladislav II. se účastnil s českou družinou v letech 1146–1147 druhé neúspěšné kruciáty v Anatolii) a následně již psané doklady o náboženských a obecněji kulturních zájmech našich předků o islámský Orient. Podobně jako evropská scholastika projevila česká akademická věda po založení pražské univerzity zájem o arabskou filosofii, medicínu, matematiku, astronomii a přírodní vědy. Mistr Jan Hus cituje ve svém disputačním Quodlibetu více než dvacetkrát Averroa, zná a cituje také al-Ghazáliho, Ibn Sínu a al-Fárábího. V naší době se citacemi a odkazy na arabskou vědu ve středověkých a raně novověkých rukopisech a pak ve starých tiscích českých autorů nejsoustavněji zabýval Jiří Bečka. Íránista, který koncem třicátých let spolu s Ivanem Hrbkem ve vědeckém a trochu romantickém nadšení konvertoval k islámu, uvádí jména asi třiceti pěti arabských učenců (Jiří Bečka – Miloš Mendel, *Islám a české země*, Praha: Votobia, 1998) a podrobné, utříděné přehledy děl z okruhů muslimské vzdělanosti, které se v originálech, v českých překladech z arabštiny, perštiny anebo v evropských překladech dostávaly k nám, kde byly užívány a uchovávaly v úctě.

K pokroku poznání přispívala samozřejmě také cestopisná literatura – jednak díla cizích autorů, jako byl Marco Polo, jednak původní svědectví českých poutníků do Svaté země. Doloženy jsou od konce 11. století (kanovník Osel) a ze 12. století (pozdější olomoucký biskup Jindřich Zdík). Dobovou pozornost budily a pro nás jedinečnou dokumentární cenu mají pak podrobné cestopisy z 15.–17. století, které nám zanechali Martin Kabátník, Jan Hasištejnský z Lobkovic, Oldřich Prefát z Vlkanova a Krištof Harant z Polžic a Bezdržic. Vedle poutníků motivovaných křesťanskou vírou můžeme do našeho letmého přehledu přiřadit cestovatele s diplomatickým posláním – později arci s velmi pestrými osudy, které sami dokázali čtivě sdělit. Takovými byli zvláště Václav Budovec z Budova, Václav Vratislav z Mitrovic a Heřman Černín z Chudenic. Ke všem máme dnes již k dispozici rozsáhlá historická analytická zpracování, případně vyprávění. Václav Budovec je dnes v islamologii připomínán pro svůj *Antialkoran*, druhé – po Arrivabeneho italském *L'Alcoran de Maometto*, Benátky, 1547 – nejrozsáhlejší kriticky vyhocené dílo v evropském národním jazyce, odsuzující původ a nevěrohodnost Koránu. Budovec jej sepsal roku 1593, tiskem vyšel – v údajně zostřené verzi – až roku 1614. O pět let později byl Budovec pověřen českými vzbouřenými protestantskými stavy jednat v Praze s delegací osmanských Turků o možném spojení proti císaři. Jeho *Antialkorán* vzbuzuje dodnes silný zájem, propojovaný s aktuálními antiislámskými tendencemi. V tomto směru jej využil třeba Patrik Ouředník k útoku na Tomáše Halíka za jeho mezináboženskou vlídnost (*Antialkorán: aneb nejasný svět T. H.*, Praha: Volvox Globator, 2017). Přetrvává ale také zájem poctivě badatelský. V roce 2014 využili historikové z Univerzity Karlovy kulaté výročí 400 let od vydání *Antialkoránu* coby podnět k uspořádání mezinárodní konference nazvané „Kříž versus půlměsíc. Literární a umělecká tvorba jako prostor střetů mezi křesťanstvím a islámem“. Celkem dvacet čtyři historických studií úzce či širěji souvisejících s vyznačeným tématem vyšlo pak ve specializovaném čísle revue *HOP (Historie – Otázky – Problémy)* 2/2014. Co se týče Václava Vratislava z Mitrovic (1576–1635), jemuž účast na oficiální misi do Istanbulu přinesla na čas kruté utrpení vězně na turecké galéře, jeho líčení *Příhody Václava Vratislava svobodného pána z Mitrovic*, které sepsal jako 23letý, řadíme dnes ke klenotům české renesanční literatury. Upozornil na ně průkopník českého obrození František Martin Pelcl vydáním v roce 1777. V nové době se ukázky z něj objevují ve středoškolských čítankách.

V době ohrožení našich zemí osmanskou expanzí, včetně tureckých loupeživých vpádů na Moravu a přímé okupace části jižního Slovenska, nabývaly pocity dědičného nepřátelství vůči islámu novou váhu i kvalitu. Křesťanská Evropa se navíc v téže době potýkala s vnitřním rozkolem pojetí víry a jejího institučního ukotvení. Střety mezi katolictvím a protestantskými formami křesťanství nemohly přehlížet cizorodou náboženskou alternativu pronikající násilně z východu a od jihu směrem do středu Evropy. Do kulturní atmosféry českých zemí v 16.–18. století se vnímání tureckého nebezpečí – a pak pocity triumfu po porážce Turků u Vídně 1683 a dále za válečných úspěchů Evžena Savojského – nepřehlédnutelně zapsaly v nemalém počtu literárních zmínek a také v palácových dekoracích, v hudebních ohlasech (až po Kmochovu dechovku) a dokonce i v tak lidové kultuře, jako je poutní pimprlové divadlo. Tato témata kulturního kontaktu zpracovávali a nadále podrobně zpracovávají naši historikové a archiváři; uvedu zvláště Tomáše Rataje a Petra Štěpánka (Černínova mise do Cařihradu 1644–1645).

Zvláštní pozornost si ovšem zaslouží tehdejší snahy o dorozumění s Turky, s vědomím, že náboženské sblížení by otvíralo cestu k snazší politické dohodě. Ta byla arci leckdy vnímána i jako posílení toho či onoho tábora v rozpolcené křesťanské Evropě. U nás a obecně v Habsburky ovládaném prostoru byl tomuto typu myšlení ponecháván jen malý prostor, nepatrný ve srovnání se starší benevolencí Mikuláše Kusánského (*De pace fidei*) – ještě z doby, kdy Turci dobyli

Cařihrad – nebo s tehdejšími, už raně novověkým přemýšlením uherských kalvinistů nebo polských unitářů. Zajímavé zprávy o některých tehdejších teologických pohledech na islám zachytil u nás nedávno zesnulý bývalý děkan Katolické teologické fakulty UK v Praze prof. Václav Wolf (1937–2019) v řadě citací z někdejších barokních latinských textů (*Úvodem k islámskému myšlení*, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2013). Hlubokou reflexi křesťanských postojů k islámu za této bouřlivé doby, včetně jejich politického podtextu, podal nedávno Vít Machálek ve své habilitační práci obhájené v roce 2016 na Evangelické teologické fakultě UK v Praze. Její název naznačuje téma a šíří záběru: *Hledání křesťanské teologické identity v Evropě doby tureckých válek – se zvláštním zřetelem k tematizaci islámu u Václava Budovce z Budova a Jana Amose Komenského*. Machálek v úvahách o křesťanských pohledech klade důraz na význam trojiční teologie. Tento zásadní znak křesťanského přístupu ve vztahu, případně v dialogu s islámem Machálek zdůraznil již dříve v roce 2014 ve studii *The Trinity and Christians in Dialogue with Islam* (*Communio Viatorum* 1/2014, s. 56–77). V případě Komenského jde přitom o snahu z pozdější fáze života velkého učitele obrátit Turky pokojně na křesťanství zprostředkováním tureckých překladů evangelií a literatury spjaté s pravou vírou. Chystaný projekt, k němuž sám napsal předmluvu *Bibliorum Turcicarum dedicatio*, se však neuskutečnil.

V českém prostředí ztratily otázky vztahu k islámu po odražení tureckého nebezpečí na naléhavosti. Do popředí zájmu vzdělaných vrstev se dostávala témata nastolovaná osvícenstvím a pak politická a kulturní emancipace, v českém případě národní obrození a růst sebevědomí. V lidovém smýšlení s postupným slábnutím, porážkami a zatlačováním Osmanské říše nabýval v názoru na „mohamedány“ převahy prezírávý postoj. Po roce 1878, když kongres evropských mocností v Berlíně dal Rakousko-Uhersku mandát k obsazení osmanských balkánských provincií Bosna a Hercegovina s početným muslimským obyvatelstvem, čeští vojáci rakouských okupačních jednotek přinášeli při návratu do vlasti kořeněná svědectví tohoto rázu, vítaná v českých hospodách a šlágrech. Stejně vyznívala i svědectví českých cestovatelů, kteří navštívili Balkán, včetně např. Jana Nerudy. Výstižně komentovaný výběr takovýchto textů z doby Františka Josefa uveřejnil u nás před několika lety Jan Lukavec (*Od českého Tokia k exotické Praze*, Praha: Malvern, 2013, o tureckém Balkánu viz s. 171–186). Sluší se dodat, že muslimům v Bosně tehdy přinesli ledacos dobrého čeští vzdělanci, například architekt Karel Pařík, které do země přivedla rakouská správa a je v zemi dodnes připomínán jako autor mj. mešit a madras.

Odborné studium islámu se v habsburské říši rozvíjelo bez zřetele k tradici v českém prostředí. Za nejznámějšího z rakouských zakladatelů filologicky a religionisticky zaměřené orientalistiky platí nespíše Joseph von Hammer-Purgstall (1774–1856), neobyčejně plodný autor původních prací i překladů z arabské, turecké a perské literatury. Až do nedávna visel v knihovně Katedry Blízkého východu Filozofické fakulty UK v Praze jeho portrét. Šlo nespíše o dědictví po někdejší německé části Karlo-Ferdinandovy univerzity, odstranila jej teprve nynější garnitura katedry. Habsburská monarchie v praktické politice v 19. století už s Osmany neválčila, odvěký rival se stal „východní otázkou“ a „nemocným mužem na Balkánu“, z jehož slábnutí Vídeň mohla už jen pozvolna těžit. O tom, jak přemýšlel o možných výhodných vztazích k islámskému světu kancléř Metternich, podává dnes u nás po rozsáhlém studiu archivních dokladů podrobný výklad historik Miroslav Šedivý (*Metternich, the Great Powers and the Eastern Question*, Plzeň: ZČU v Plzni, 2013). V česky psané literatuře o muslimech a jejich kultuře z 19. století najdeme převážně jen informativní a kritické články rozeseté po různých kulturních časopisech. Zabýval se jimi zvláště Jiří Bečka (*Islám a české země*, Olomouc: Votobia, 1998, s. 106–108). Od poloviny století lze ale sledovat i vývoj orientalistiky na pražské univerzitě, kde se probouzí zájem o islámský Východ,

odpoutaný od hebrejských studií pěstovaných na bohoslovecké fakultě. Tam se koncem století vedle biblistiky nadále zabýval arabštinou, perštinou a islámem teolog a semitista prof. Jaroslav Sedláček (1860–1925), autor první české mluvnice a učebnice spisovné arabštiny (*Al-Kitb fi nahw al-lugha al-ʿarabíja*, 1898). Čistě k orientalistice se od teologických studií již o něco dříve odvrátil evangelík Jaromír Břetislav Košut (1854–1880), který mj. spolupracoval s Jaroslavem Vrchlickým při překladech perské poezie. Spolupráce orientalistů s básníky při překladech orientální poezie patří k běžným rysům české literární kultury prakticky dodnes. Stala se také drobným prvkem v rozsáhlém díle Košutova žáka, někdy označovaného za zakladatele české orientalistiky, Rudolfa Dvořáka (1860–1920). Můžeme ho umístit na počáteční příčku kontinuální řady rozvíjené vzdělanosti, jaké Arabové v dějinném přehledu svých vědních oborů nebo mystiky říkají *silsila*.

### Česká islamologie: doba dozrávání a klasiků

V roce 1882 se pražská Karlo-Ferdinandova univerzita rozdělila na českou a německou část. O pouhé dva roky později se v české části habilitoval jako soukromý docent Rudolf Dvořák. Jeho orientalistická erudice, načerpaná převážně na německých univerzitách, mu otevřela cestu k profesuře široce pojímané orientální filologie, k členství v České společnosti nauk a v České akademii, k autorství orientalistických hesel v *Ottově slovníku naučném* a za světové války i k hodnosti rektora Univerzity Karlovy. Z jeho prací o islámu si uchovává význam zvláště studie o cizích slovech v Koránu. Z jeho žáků vyrostly první generace českých orientalistů zaměřených na islámský svět; patří k nim pozdější profesori Univerzity Karlovy Rudolf Růžička a Felix Tauer a znalci a prostředkovatelé klenotů orientálních literatur, jako např. u perské poezie Jaromír Borecký (1869–1951). K této *silsile* pokračující pak dále pražskou Filozofickou fakultou až na práh dneška se připojily výrazné osobnosti orientalistů, kteří načerpali základy své orientalistické erudice a elánu zprvu jinde, zvláště íránista a turkolog Jan Rypka, absolvent z Vídně, a jedinečný znalec arabského světa Alois Musil. K oběma slévajícím se proudům české akademické orientalistiky uveďme hned na počátku jako její příznačný rys spojování vědecké práce s popularizací a hojnými překlady z islámských literatur, s péčí o estetickou i odbornou úroveň. Ze spolupráce orientalistů při zpřístupňování východní, zvláště perské poezie, s významnými básníky připomeňme jen namátkou jména Jaroslav Vrchlický, Svatopluk Čech a pak třeba Vítězslav Nezval, Jaroslav Seifert, Vladimír Holan. Výčet by mohl pokračovat, stejně tak jako u orientalistů, kteří překládali perskou poezii samostatně; vedle Boreckého nemůžeme opomenout Věru Kubíčkovou-Stivínovou nebo Evu Štolbovou. Nejpodstatnější je tu poznatek, jak česká klasická orientalistika dokázala oceňovat humánní hodnoty islámské kultury, daleka nevraživé hlouposti okamurovského nebo jiného typu bujícího v české společnosti dneška.

V této kapitole se zaměříme na práce českých islamologů v období sahajícím až do pádu komunistického režimu v roce 1989, kdy se české vědě a kultuře otevřely nebývalé možnosti zapojení do vědního studia, výzkumu a tvorby v plném měřítku moderního světa. Našemu oboru ovšem zůstává přitom nadále odpovědnost vůči české veřejnosti dbát na její pravdivé poučení a vnímavost vůči nemalé části stále propojenějšího globálního světa, kterou poznamenal a v proměnlivých podobách stále poznamenává islám. Stojíme před otázkami politickými, etickými i zcela praktickými. K těm patří i otázka jazyka naší akademické práce. Čeština tu má stále velkou důležitost pro orientaci našich lidí vůči jinověrcům a sousedním kulturním blokům, které vlivná huntingtonovská ideologie popsala jako potenciálně nebezpečné civilizační rivaly. V některých rovinách bádání, jako například u specializovaných historických otázek, je ovšem namístě publikovat výsledky

akademického výzkumu ve světovém jazyce. I dříve se u nás říkalo „Bohemica non leguntur“. Smutným dokladem je tu třeba úděl obecné ignorace pozoruhodné dvoudílné práce profesora Rudolfa Růžičky *Duraïd ben as-Simma. Obraz středního Hidžázu na úsvitě islámu* z roku 1924. Naše orientalistika má po mém soudu úkoly a odpovědnost v obou propojovatelných relacích: vůči mezinárodní vědě i vůči české společnosti v jejím evropském i globálním kontextu.

Jako dobrý příklad obojí angažovanosti z doby první republiky před námi vyvstává osobnost Aloise Musila spolu s příběhem jeho života (1868–1944) a následných zvrátů v hodnocení jeho významu v dalších více než sedmi desetiletích až k dnešku. Rodák z Moravy, katolický kněz vysvěcený v Olomouci získal svůj všeobecně uznávaný vědecký věhlas poznatky, jež dokázal vytěžit z objevných cest do převážně pouštních oblastí Levanty, Mezopotámie a severní Arábie a z kontaktů s tamními beduínskými kmeny. Své poznatky zprostředkoval evropské – tj. tehdy světové – vědě v odborných publikacích, které psal nejprve německy a po světové válce a vzniku Československa z podnětu prezidenta Masaryka a s podporou amerického mecenáše Charlese Richarda Cranea anglicky. Velkou pozornost věnoval ovšem také práci pro zprostředkování dobrého poznání muslimského Orientu, zvláště arabského světa, českým vzdělancům, podnikatelům a v neposlední řadě i mládeži. Ve své mateřštině publikoval nejenom obdoby svých anglických monografií, ale také řadu původních prací *Dnešní Orient*, představující dějiny a kulturu jednotlivých asijských a afrických zemí do své současnosti, tj. do konce třicátých let, monografie věnované blízkovýchodnímu křesťanství a islámu a řadu knih s arabskou tematikou pro mládež. Pro poučení veřejnosti a užitečné vztahy s arabským světem Musil přispěl výraznou měrou k založení Orientálního ústavu a jeho vědeckého časopisu *Archiv Orientální* a bohatě využíval k osvětě různá periodika, veřejné přednášky a tehdy nové médium Československý rozhlas. Od roku 1920 působil jako profesor na Univerzitě Karlově, na tomto poli však jeho působení pro jeho někdy přepjatou náročnost a časté vlastní výjezdy do USA a západní Evropy zůstalo ve stínu ohlasu jeho autorských aktivit.

Musil byl, a jak dosvědčují bohaté doklady z jeho pozůstalosti ve Vyškově, zůstal věrný své víře a svému poslání katolického kněze. Na tomto pevném základě dokázal vlídně vnímat i muslimskou zbožnost, jakou nalézal zvláště v prosté víře beduínů. Po jeho smrti v dubnu 1944 tehdejší čeští muslimové vyjádřili názor, že „šejch Músa“ přijal islám. Jeho vlídný i kritický pohled pečlivě odrážející poznanou realitu dnes najdeme souhrnně v jeho knize *Ze světa islámu* (Praha: Akropolis, 2014), kterou s bohatými komentáři připravil k vydání více než tři čtvrtě století od jejího napsání Pavel Žďárský. Dílo, dokončené v počátečních letech nacistické okupace, tehdy nemohlo vyjít. Po válce se také komunistům nehodilo. Jeho rukopis byl na čas pokládán za ztracený. Zájem o Musila v Československu oživilo sté výročí jeho narozenin, které připadlo na rok Pražského jara 1968. Za normalizace byly opět připomínky katolického kněze nežádoucí, zatímco v Německu, Rakousku i jinde v západních akademických centrech byl ceněn jako významný pramen. Změnu u nás přinesly až nové, demokratické poměry po listopadu 1989. Oživený zájem o Musila vydal již řadu významných výsledků. Kromě uvedené Žďárského edice a digitalizace Musilovy pozůstalosti ve Vyškově, financované z grantového projektu, si zaslouží pozornost disertace Martiny Veselé, realizovaná ve spolupráci Západočeské univerzity v Plzni se Sorbonnou (prof. A. Northedge), obhájená roku 2014, bohužel však nepublikovaná. Nese titul *Alois Musil (1868–1944): Archaeology of Late Antiquity and the Beginnings of Islamic Archaeology in the Middle East*. Dílo věnované zvláště Musilově dokumentaci k umajjovským stavbám na někdejší římské *limes* doplnila autorka vlastními fotografiemi. Blízkovýchodní archeologie pak byla u nás tematizována ještě seminářem Národního památkového ústavu v listopadu 2018. Za pečlivý, hluboký rozbor Musilova

významu pro mezináboženské vztahy vděčíme docentovi olomoucké Cyrilometodějské teologické fakulty Jaroslavu Francovi. Svůj doktorát z praktické teologie získal v roce 2010 objemnou monografií *Alois Musil a hledání pramenů monoteismu: na cestě od pokojného soužití beduinů, muslimů, východních a západních křesťanů k náboženskému a ekumenickému dialogu*. Slavnému moravskému rodákovi, jako je sám, věnoval pak ještě řadu dalších prací založených na původním výzkumu pramenů a hluboké erudici. Uvedme jen monografii *Kněz a teolog Alois Musil: příspěvek k dějinám mezináboženských vztahů a výbor z pozůstalosti* (Olomouc: Refugium, 2015). Musilovo místo v dějinách snah o křesťanský dialog s islámem dlouho před druhým vatikánským koncilem a dobou, kdy se pojem a reálné snahy o dialog staly realitou, tušili zatím spíše němečtí a rakouští autoři. Proto jsem jim své a Francovy pohledy na Musilův význam nedávno předložil jako příspěvek v prestižní publikaci vydávané ve Vídni: *Alois Musil – Ein Wegbereiter des christlich-islamischen Dialogs durch wissenschaftliche Forschung und menschliche Begegnungen*, in: *Wegbereiter des interreligiösen Dialogs, Band III*, ed. Petrus BSTECH – Brigitte PROKSCH, Wien: LIT Verlag, 2020, s. 83–95.

## Kontakt

**prof. PhDr. Luboš Kropáček, CSc.**

Univerzita Karlova v Praze  
Husitská teologická fakulta  
Katedra religionistiky  
Pacovská 350/4, 140 21 Praha 4  
lubos.kropacek@ff.cuni.cz